

Kulturmiljøer er håndgribelige spor i landskabet efter menneskers aktiviteter. De består af huse, fabrikker, kvarterer, landsbyer, havne samt andet, der fortæller om samfundets udvikling og en hel egnens identitet og kulturhistorie. Bogens 24 bevaringsværdige kulturmiljøer er udvalgt, så de tilsammen viser spændvidden i kulturmiljøbegrebet og pիրrer det historiske syn på landskabet. Der er 24 historier, én for hver af de nuværende kommuner i Storstrøms Amt.

Bogen henvender sig til den nysgerrige borger samt de beslutningstagere og embedsmænd, der arbejder med kulturmiljøer. Bogen lægger vægt på kulturmiljøernes historiske fortælleværdi, så den kan også bruges i undervisning, som inspiration for turistvirksomheder eller som guide på en tur ud i det blå.

24 kulturmiljøer i Storstrøms Amt

24 kulturmiljøer i Storstrøms Amt

Storstrøms Amt
Parkvej 37
4800 Nykøbing F.
Tlf. 54 84 48 00
Fax: 54 84 44 09
e-post: stoa@stam.dk
www.stam.dk

STORSTRØMS AMT

19. Lollands Albue

Mennesket og havet

Erik Møller Nielsen

Som en beskyttende arm lægger halvøen Albuen sig om den sydlige indsejling til Nakskov Fjord, og den rummer et særpræget kulturmiljø skabt af fiskere, lodser og fyrmestre gennem mere end 600 år. I senmiddelalderen var der liv og glade dage under efterårets sildemarked, eller når landets konger søgte ly med deres skibe i Albuens beskyttede naturhavn. Senere opstod et lille fiskersamfund på stedet, og fiskerne supplerede indtægten som lodser og fyrpassere. De levede et nøjsomt liv i forhold til niveauet nu om dage. Fraværet af elektricitet og rindende vand samt afsondretheden betød, at der blev sparet på ressourcerne ved reparationer og genbrug. Ferskvand har her aldrig været, så drikkevandet kom udelukkende fra tagvand, som blev opsamlet i store nedgravede cisterner ved hvert hus. Man var en "bæredygtig" kultur, hvor elementære ting var det værdifulde. I dag har de sidste forladt Albuen, og husene fungerer som fritidshuse.

Geologisk set er Albuen en krumodde skabt af havet, der aflejrer store mængder sand. Gennem århundrederne har Albuen strakt sig længere og længere ud i Langelandsbæltet, og i de sene timer, hvor solen står lavt, kan man i modlyset se det rillede vaskebrætmønster af de mange krumodder, som i tidernes løb har lagt sig uden på hinanden og bygget Albuen.

I dag er Albuen forbundet med Lolland af den fire kilometer lange Albuetange, men jævnligt bryder havet igennem tangen og forvandler halvøen til en ø. Tangen er ikke altid farbar, og sædvanligvis sejler man herud med postbåden fra Nakskov.

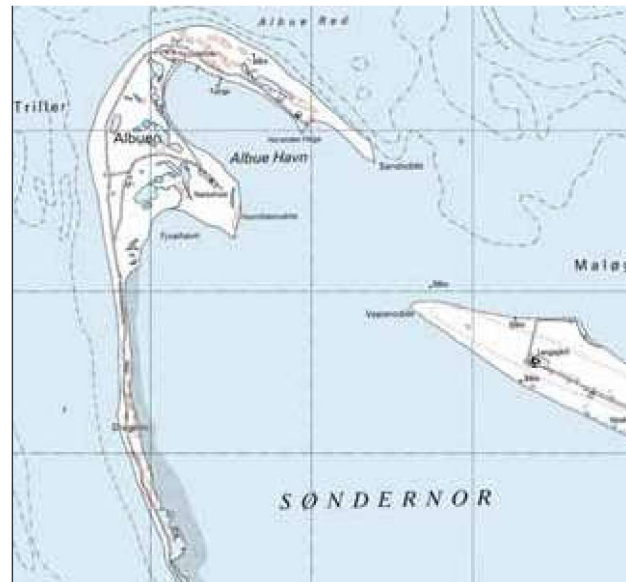
Albuen består i virkeligheden af to krumodder. Den sydligste og ældste hedder Hornfiskerakke. Den krummer sig om Tyvehavn og er

bebygget med de fire Nakkehuse. Den nordligste odde består af Horsnæs Hage og dens forlængelse i Sandodden, der er Albuens østligste punkt. Tilsammen skærmer de for Albue Havn og er bebygget med blandt andet lodshuset, fyret og udkigsstationen.

Nakkehusene. Engang var Albuen et lille virksomt samfund bestående af lodser og fiskere. Beboerne i Nakkehusene havde tilpasset sig stedets nøjsomme forhold. Strøm blev skaffet med en generator, og vand blev samlet i regnvandscisterner. I dag bruges Nakkehusene som sommerhuse.

Albuen. Den seks kilometer lange sandtange er en såkaldt krumodde. Odden er skabt af den vestgående strøm langs Lollands sydkyst, som fører sand med sig og aflejrer det som en revle. Hvor strømmen taber kraft, begynder tangen at krumme. I Albuens krumning ligger en naturhavn, godt beskyttet af de to tanger. Igennem historien har havnen dannet udgangspunkt for fiskeri og et rigt handelsliv, men også flåden og kongerne brugte Albue Havn som mødested. Et brev, skrevet af Erik af Pommern, er således dateret "Lollands Albue 1420".

I tidligere historiske perioder var havet omkring Albuen et fiskevand, der bugnede af sild. Det udnyttede man på Albuen i 1400-tallet, da sild var en af Danmarks vigtigste eksportvarer til de nordtyske hansestæder, hvor der stod sild på middagsbordet i den katolske fastemåned. Rundt omkring i Danmark opstod de såkaldte sildemarkeder, hvor fi-

skerne landede fede høstsild, som de saltede og solgte i tønder til tyske købmænd.

Som levn fra denne senmiddelalderlige periode i Albuens lange historie, findes de helt fantastiske spor efter markedsboderne i terrænet inderst i Albue Havn. Her er man til alle sider omgivet af op mod hundrede lave, men tydelige sandvolde, der ligger side om side og beskyttet mod tilfygning af stridt græs. Hver vold omkranser et rektangulært område, som er bodedomtten, og voldene kan tolkes som skel omkring den enkelte fiskers lager og teltoverdækkede sovested.

Tomterne breder sig over en strækning på omkring 500 meter og i en dybde af 50-100 meter bort fra stranden. I brug må de have dannet en temmelig stor lejr, hvor fiskere og købmænd trampede gaderne dybere og dybere på vej mellem Albue Havn og markedspladsen.

Når mange mennesker samledes i middelalderen, kom også den katolske kirke til stede. Der blev opført et kapel omgivet af en kirkegård på 30-40 meter i kvadrat. Fundamenterne gemmer sig nu i jorden, mens diget om kirkegården kan anes som en lav sandvold. I slutningen af 1940'erne blev 20 grave påvist, og i 1960'erne opsatte en gårdejer et stort trækors, der markerer, hvor kapellet lå.

Man har, uden egentlig solid dokumentation, sammenlignet forholdene på Lollands Albue med forholdene i Falsterbo og Skanør, som var Nordeuropas største markedsplads for alle varer, men primært opstået omkring sildehandelen i perioden fra 1150-1400. For Albuens sildemarked hælder man nu til, at handelen aftog efter 1450, på et tidspunkt, hvor silden var på vej ud af danske farvande. Markedet på Albuen kan derfor ikke have været helt så stort som de berømte skånske pladser, men næppe heller lille.

Hvornår tomterne blev forladt af fiskere og handelsfolk, vides ikke, men det skete før reformationen. Går vi frem til 1787 til den første folketælling, nævnes for Albuen kun to fiskerfamilier, hvoraf den ene samtidig er lods. Befolkningen

Lodshusets køkken. Det er muligt på egen krop at opleve det nøjsomme liv på Albuen. Lodshuset er nænsomt restaureret og står i dag som det gjorde i 1930'erne. Her kan man være albueboer for et par dage og lave mad på et brændekomfur. De besøgende lærer om livsvilkår, der engang var dagligdag for alle. Samtidig inviterer de spartanske forhold til eftertanke, blandt andet om vore dages forbrugsvaner.

Kystudkig, lodshus, fyr og skole. Bygningerne fortæller på deres egen måde om livet på Albuen og den tætte tilknytning til havet. Albuens tætte tilknytning til havet. Farvandet omkring Albuen var vanskeligt at passere, og det var nødvendigt at have en lods med sig. Midt i billedet ses lodshuset, der indtil 1959 var bolig for to lodsfamilier. Der har altid været fyr på Albuen til at advare skibene mod at løbe på grund. Det nuværende fyr, der ses til højre i billedet, er bygget i 1969 og erstatter et ældre fra 1896. Det lille røde hus til venstre for Lodshuset er kystudkiggens station. Kystudkiggen var i brug indtil 2000, og herfra holdt vagtmandskabet øje med fjendtlige fly og skibe. Således har Albuen også spillet en rolle i forsvaret af Danmark. Det røde hus til højre for fyret er Albuens gamle skole.

steg støt og kulminerede i 1916 med 41 Albue-boere. I en årrække faldt det til 25, indtil lodseriet flyttede i 1959, hvor det faldt til 13 beboere. I 2000 boede der to personer på Albuen.

Albueboerne levede af fiskeri og lodseri. Lodsningen af skibe foregik fra Langelandsbæltet og ind til Nakskov eller Tårs. Da lodserne også satte bundgarn og ruser som bierhverv, blev de øens velhavere, der i trange tider kunne forstrække fiskerne med et lån, og indtægterne steg i takt med skibstrafikken på Nakskov Fjord. Der var to reservelodser og to til tre faste lodser, ansat af staten, men lønnet af skibene efter en takst, som staten fastsatte. Lodsarbejdet bestod i at holde vagt og udkik efter skibe, som ankom med lodsflaget hejst, og derpå sejle dem i møde. Hvis vejret var for hårdt til at sejle ud, signalerede lodserne til skibet fra flagstangen, som stod ved lodshuset.

I 1874, to år efter den store stormflod, opførte staten to huse til lodserne. Det ene, som blev revet ned i 1985, var et enfamiliehus til

lodsformanden. Det andet var et tofamiliehus, som efter lodseriets ophør i 1959, blev reddet og sat i stand efter at have stået tomt en periode. Dette hus kaldes lodshuset i dag og er centrum i naturformidlingen på Albuen.

Også fyret blev passet af lodserne. Det første fyr bestod af petroleumslamper hejst op i pæle, men i 1896 overtog fyrvæsenet opgaven og byggede et firkantet, godt 10 meter højt fyrtårn med linseapparat og en lysvidde på 10 kilometer. Dette fyr var i 1969 så truet af underminering af havstrømmen, at det blev sprængt til brokker. Først var dog toppen med linsemekanismen flyttet over på et nyt fyr tæt ved lodshuset, hvor det i dag står og lyser op i natemørket, rødt-grønt-hvidt. Ruinerne af det gamle fyr ligger fortsat i stranden.

Da skibe, især i sejlskibstiden, af og til strandede på Albue Flak og de andre grunde ud for Albuen, var lodserne og fiskerne organiseret i et bjergelav. Dets opgave var at bistå med redning af besætning og last, og fra 1880'erne til 1960 foregik arbejdet i samarbejde med bjergningsrederiet Svitzers slæbebåd. Lønnen for en bjergning var en pæn procentdel af bjergningsentreprisen, og det gav af og til lavets

Sildemarked på Albuen. Bodetomterne stammer fra et middelalderligt sildemarked. Markedet havde en kort storhedstid og kulminerede i perioden 1400 - 1450. Fiskerne mødtes på Albuen med købmænd fra de tyske hansestæder for en kort periode i sildesæsonen. De mange lave jordvolde, der endnu ses i landskabet, afgrænsede de handlendes boder og telte. Bodetomterne er især synlige i det tidlige aftenlys, når den nedgående sol kaster lange skygger.

medlemmer et stort beløb. I 1889 blev der lagt telefon ud til lavets formand, lods Gunnensen, så strandede skippere kunne forhandle med deres forsikringsselskab og med Svitzer direkte fra åstedet.

Besøgende på Albuen har adgang til en pragtfuld frokoststue med udsyn til mere end 180 graders havudsigt under en høj himmel. Det er den tidligere udkigsstation, hvor kystudkiggen holdt til fra 1968 til 2000. Udkigstjenesten blev dannet 1915 under den Første Verdenskrig og foregik da fra overlodsens veranda. Senere fik de et lille skur med vinduer mod havet. Kystudkiggen havde til formål at rapportere om passage af usædvanlig art til Langelandsfortet. Lodsformanden og tre fiskere blev skolet i fjernkending af skibe og fly og var udstyret med kikkert og pejleskive, så de kunne holde øje med især Østblokkens aktiviteter.

Kulturmiljøet

Albuen er et kystnært kulturmiljø. Krumodden har givet læ for et sildemarked og en naturhavn, som gav liv til et fiskersamfund, hvis huse endnu står sammen med lodshus og fyr. Kulturmiljøet var sårbart, da sidste mand skulle lukke og slukke.

Derfor havde naturfredningsfolk og historikere ønsker om at indrette lodshuset til formidling af fiskersamfundets dagligliv og områdets enestående natur. Løsningen blev professionel naturformidling og et lodshus renoveret til den nye funktion. I dag er lodshusets funktion genskabt med en afbalanceret blanding af nødvendig indretning til naturformidlingen og undervisningen. Således kan skoleelevers behov for indlevelse skabe fortsat pleje af huse og fyr og dermed bevare kulturmiljøet.